

Socialnämnden i Lessebo kommun får kritik för bl.a. bristfällig dokumentation av ett beslut om s.k. handräckning enligt 43 § LVU

Beslutet i korthet: Nämnden beslutade att en flicka skulle omhändertas omedelbart med stöd av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. En socialsekreterare begärde Polismyndighetens hjälp, s.k. handräckning, för att genomföra beslutet. Socialsekreteraren angav som grund för begäran om handräckning att nämnden "beslutat om omedelbart LVU".

Av 43 § LVU framgår att Polismyndigheten ska lämna hjälp för att på begäran av socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om omhändertagande med stöd av LVU. En sådan begäran får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att Polismyndighetens särskilda befogenheter behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl. Ett beslut om att begära handräckning ska dokumenteras. De särskilda omständigheter som gjorde det nödvändigt att begära Polismyndighetens hjälp ska framgå av dokumentationen.

JO konstaterar att det inte framgår av dokumentationen att det fanns förutsättningar att begära Polismyndighetens hjälp i detta fall. Att det saknas uppgift om vilka särskilda omständigheter som gjorde det nödvändigt att begära handräckning skulle kunna uppfattas som att det inte fanns några sådana omständigheter. Avsaknaden av dokumentation skulle också kunna tala för att socialsekreteraren inte prövade hur det förhöll sig med den saken innan han beslutade om handräckning. JO konstaterar vidare att det inte heller framgår av dokumentationen att nämnden gjort någon prövning av vad som är bäst för barnet.

Nämnden kritiseras för den bristfälliga dokumentationen av beslutet om handräckning och även för andra dokumentationsbrister i flickans ärende.

I beslutet behandlar JO även frågan om utformningen av beslut om s.k. umgängesbegränsning enligt 14 § LVU.

Bakgrund

AA hade ensam vårdnad om BB, född 2005. BB var placerad i familjehem med stöd av socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

Den 4 december 2019 hade BB umgänge med AA. Vid umgängestillfället kontaktade AA socialtjänsten i Lessebo kommun och meddelade att BB inte

skulle komma tillbaka till familjehemmet. Han uppgav att hennes placering där hade upphört. Socialnämnden i Lessebo kommun beslutade att BB omedelbart skulle omhändertas med stöd av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Socialsekreteraren CC begärde sedan Polismyndighetens hjälp att verkställa beslutet, s.k. handräckning.

Anmälan

I en anmälan till JO, som kompletterats genom flera skrivelser, klagade AA och DD på bl.a. socialtjänsten i Lessebo kommun. De uppgav bl.a. att BB hade hämtats av polis och att AA inte hade fått ha något umgänge med henne.

Utredning

JO tog del av vissa handlingar i BB:s ärende, bl.a. en begäran om handräckning daterad den 4 december 2019 och ett beslut om umgängesbegränsning.

Därefter begärde JO att Socialnämnden i Lessebo kommun skulle yttra sig över vilka ställningstaganden nämnden gjort i förhållande till 43 § andra stycket LVU, som reglerar när en begäran om handräckning får göras, samt över hur detta dokumenterats. Nämnden skulle även yttra sig över utformningen av beslutet om umgängesbegränsning och särskilt över om det framgår av beslutet hur umgänget skulle utövas i detta fall.

Nämnden anförde i ett remissvar bl.a. följande:

Valet att begära polishandräckning

Familjehemsvården som pågick sedan 2019-08-16 har pågått med stöd av socialtjänstlagen. Vid umgänget 2019-12-04 transporterade vårdnadshavaren BB till hemmet och först därefter meddelade socialtjänsten att vården avslutades och att det inte finns något samtycke.

Socialnämnden beslutade om vård med stöd av 6 § LVU vilket grundade sig på att kriterierna för vård enligt 2 § LVU bedömdes föreligga, vilket även Förvaltningsrätten har fastställt.

Vård enligt 2 § LVU föreligger om förhållanden i hemmet innebär en allvarlig fara för barnet och att vårdnadshavare inte medverkar till den vårdplan som socialnämnden presenterar.

Att i den situation som uppstod i och med att vården med stöd av socialtjänstlagen upphörde och beslut om att vård inleddes med stöd av 6 § LVU bedömdes kunna resultera i att BB inte skulle få följa med socialtjänsten utan skulle hindras av sin vårdnadshavare.

För att kunna genomföra beslutet om omedelbart omhändertagande har socialnämnden rätt att begära biträde av Polismyndigheten om vårdnadshavarna eller den unge inte vill medverka till att beslutet genomförs, vilket var fallet. Att använda sig av handräckning finner socialnämnden stöd för i Socialstyrelsens handbok "LVU handbok för socialtjänsten" (Artikel 2020-03-6642 sidan 155–156).

I fråga om umgängesbegränsningen anförde nämnden sammanfattningsvis bl.a. följande: BB träffar regelbundet psykologen EE, och BB vill att EE ska vara hennes stöd vid umgänge med AA. Nämnden har därför gett EE i uppdrag att medverka vid umgänget. Upplägget för umgänge är att EE utifrån samtal med

BB, familjehemmet och AA kommer att bedöma när BB kan ha ett umgänge. När EE bedömer att ett umgänge kan genomföras kommer nämnden att godkänna upplägget med val av plats, tidpunkt och omfattning.

AA och DD kommenterade nämndens remissvar.

JO tog del av Förvaltningsrätten i Växjös domar den 5 maj 2020 (mål nr 1436-20) och den 25 november 2020 (mål nr 4676-20) samt Kammarrätten i Jönköpings beslut den 22 december 2020 (mål nr 3852-20). Dagboksblad i förvaltningsrättens båda mål hämtades också in. JO tog även del av journalanteckningar i BB:s ärende för perioden den 2–28 december 2019.

Bedömning

Begäran om polishandräckning

Rättsliga utgångspunkter

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU, och rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras (6 § LVU).

Polismyndigheten ska lämna hjälp för att på begäran av socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av LVU. En sådan begäran får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl (43 § LVU). En begäran om Polismyndighetens hjälp kan t.ex. göras om det finns någon särskild omständighet som ger anledning att befara att den unge eller hans eller hennes föräldrar kommer att sätta sig till motvärn eller om han eller hon uttalat hot i samband med tidigare ingripanden. Synnerliga skäl kan föreligga om det rör sig om situationer där det finns en överhängande risk för att den unge skadar sig själv så att man inte kan avvakta med att lösa verkställigheten på annat sätt (se prop. 2016/17:57 s. 77).

Nämnden får aldrig begära handräckning rutinmässigt. JO har i tidigare beslut uttalat att anlitande av polis för handräckning bara bör komma i fråga i nödfall (se t.ex. JO:s beslut den 20 april 2021, dnr O 6-2020, och den 17 januari 2020, dnr 3760-2018). Nämnden, eller som i detta fall en tjänsteman, bedömer om det finns förutsättningar för att begära handräckning. Därefter fattas ett beslut om handräckning.

För varje skriftligt beslut ska det finnas en handling som bl.a. visar dagen för beslutet och vad beslutet innehåller (31 § förvaltningslagen [2017:900], FL). I förarbetena till bestämmelsen uttalades bl.a. att handlingsbegreppet bör uppfattas vidsträckt och omfatta även t.ex. elektroniskt lagrat material. Vidare uttalades att lagens krav på dokumentation av beslut bör kunna anses uppfyllt

genom t.ex. en protokollsanteckning eller en anteckning direkt på en ansökningshandling som bevaras i en kopia på papper eller i elektronisk form hos myndigheten eller genom en kopia av ett expedierat särskilt uppsatt beslut (prop. 2016/17:180 s. 184 f.).

Ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska innehålla en klargörande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt (32 § FL). En sådan motivering ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande. När det rör sig om ett beslut om att i ett enskilt fall begära handräckning ska alltså de särskilda omständigheter som gjorde det nödvändigt att begära Polismyndighetens hjälp framgå av dokumentationen.

Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling ska dokumenteras (11 kap. 5 § SoL). Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse.

Handläggningen av begäran om handräckning av BB

Av utredningen framgår att AA i samband med ett umgängestillfälle den 4 december 2019 tog med sig BB hem. Han meddelade sedan nämnden att BB inte skulle komma tillbaka till familjehemmet. Nämnden fattade ett beslut om att BB omedelbart skulle omhändertas med stöd av 6 § LVU. Socialsekreteraren CC beslutade därefter att begära handräckning enligt 43 § LVU.

Nämnden har i sitt remissvar som skäl för begäran om handräckning uppgett att det bedömdes finnas en risk för att BB inte skulle få följa med socialtjänsten utan hindras av AA. Frågan om det fanns förutsättningar för handräckning är en sådan bedömningsfråga som JO normalt sett inte uttalar sig om. Jag har inte funnit anledning att frångå den principen i detta ärende. Jag kommer alltså inte att uttala mig om huruvida det fanns skäl för nämnden att begära handräckning i detta fall. Min granskning avser den formella hanteringen när socialsekreteraren begärde handräckning.

JO begärde att få ta del av beslutet om handräckning. Nämnden lämnade in ett beslutsmeddelande och en blankett för handräckning. I beslutsmeddelandet anges att beslutet avser BB. Vidare finns följande information:

Beslut	LVU Polishandräckning enl § 43
Beslutsdatum	2019-12-04
Beslutsfattare	CC

På handräckningsblanketten har CC markerat rutan att handräckning begärs för att verkställa ett omedelbart omhändertagande. I en ruta med rubriken Grund för handräckning har angetts: ”Socialnämnden har 2019-12-04 beslutat om omedelbart LVU.”

I detta fall var det fråga om ett beslut om omedelbart omhändertagande, vilket också angetts på handräckningsblanketten. För att handräckning skulle få begäras krävdes därutöver att situationen var sådan att det på grund av särskilda omständigheter kunde befaras att åtgärden inte kunde utföras utan Polismyndighetens särskilda befogenheter eller att det annars fanns synnerliga skäl att begära hjälp från Polismyndigheten. Det framgår emellertid inte av dokumentationen att det fanns förutsättningar att begära Polismyndighetens hjälp för att genomföra beslutet om omedelbart omhändertagande av BB.

Nämnden eller den som för nämndens räkning får besluta om handräckning ska noga pröva om det är nödvändigt att begära handräckning eller om nämnden själv kan se till att beslutet genomförs. Att det saknas uppgift om vilka särskilda omständigheter som gjorde det nödvändigt att begära handräckning skulle kunna uppfattas som att det inte fanns några sådana omständigheter i BB:s fall. Avsaknaden av dokumentation skulle också kunna tala för att CC inte prövade hur det förhöll sig med den saken innan han beslutade om handräckning. Utredningen i ärendet medger inte några säkra slutsatser om den saken, utan jag får nöja mig med att konstatera att dokumentationen av beslutet om handräckning är bristfällig. Detta är i sig allvarligt.

Jag vill också framhålla följande. Vid beslut enligt LVU ska vad som är bäst för den unge vara avgörande (1 § LVU). Det innebär att nämnden när den överväger att besluta om polishandräckning ska ta ställning till vad som är bäst för barnet. Nämndens överväganden och ställningstagande i fråga om barnets bästa ska alltid dokumenteras. Det framgår inte av dokumentationen att någon sådan prövning gjorts i BB:s fall.

Av en journalanteckning den 5 december 2019 framgår att BB vid ett samtal med socialtjänsten uppgav att det var konstigt att polisen följde med och hämtade henne. I övrigt berörs handräckningen inte i de löpande journalanteckningarna. Enligt min mening borde det där ha kunnat utläsas att CC fattade ett beslut om att begära handräckning och att en handräckningsblankett skickades till Polismyndigheten.

Det borde också ha angetts om nämndens personal medverkade vid handräckningen av BB. Uppgiften om att ”polisen följde med” skulle kunna tala för att polisen kom i sällskap med personal från nämnden. Det borde dock uttryckligen ha framgått av dokumentationen hur det förhöll sig med den saken. Jag vill i sammanhanget framhålla att nämnden vid en handräckning behåller ansvaret för barnets vård och förutsätts medverka vid handräckningen när det finns behov (se prop. 2016/17:57 s. 40 och JO:s beslut den 20 april 2021, dnr O 6-2020).

Jag har givetvis förståelse för att socialtjänsten kan behöva agera mycket skyndsamt för att verkställa ett beslut om omedelbart omhändertagande av ett barn. Nämnden måste oaktat detta noga pröva och dokumentera om det finns förutsättningar för handräckning i ett visst fall. Om nämnden inte dokumenterar

sitt ställningstagande omöjliggörs en framtida granskning av handläggningen. Det går inte att utifrån dokumentationen i BB:s ärende få en fullständig bild av handläggningen. Det är naturligtvis inte godtagbart.

Nämnden förtjänar kritik för den bristfälliga dokumentationen av beslutet om handräckning och för övriga brister i dokumentationen i BB:s ärende.

Jag förutsätter att nämnden vidtar åtgärder för att säkerställa att det vid varje beslut om handräckning görs en noggrann prövning av om förutsättningarna i 43 § LVU är uppfyllda samt att det tydligt dokumenteras i barnets ärende vilka bedömningar som gjorts och vilka åtgärder som vidtagits.

Beslutet om umgängesbegränsning

Rättsliga utgångspunkter

När ett barn vårdas med stöd av LVU har socialnämnden ett ansvar för att barnets behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare tillgodoses så långt det är möjligt. Ofta kommer nämnden överens med föräldern eller vårdnadshavaren om hur umgänget ska utövas.

Om det inte är möjligt att nå en överenskommelse kan socialnämnden behöva fatta beslut om att begränsa umgänget, s.k. umgängesbegränsning. Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, får nämnden besluta hur den unges umgänge ska utövas med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal (14 § LVU). Ett beslut om umgängesbegränsning får överklagas till förvaltningsrätten (41 § LVU).

JO har i flera tidigare beslut gjort uttalanden om hur ett beslut om umgängesbegränsning ska utformas. Beslutet ska vara tydligt och det ska framgå hur umgänget begränsas. Det ska anges om beslutet gäller tills vidare eller om det är tidsbegränsat. Vidare ska skälen för beslutet framgå. Ett beslut får inte utformas så att det inte går att utläsa av beslutet vad nämnden har kommit fram till i fråga om hur umgänget ska utövas (se JO 2018/19 s. 529). JO har också uttalat att nämnden inte kan fatta ett beslut med innebörden att den löpande kan ta ställning till umgängets utformning (se JO:s beslut den 14 februari 2020, dnr 2000-2019).

Utformningen av beslutet om umgängesbegränsning

Den 26 februari 2020 fattade nämnden ett beslut om umgängesbegränsning mellan BB och AA enligt följande:

Socialnämnden beslutar:

Med stöd av 14 § andra stycket första punkten lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) att BB ... under perioden 200226-200526, skall inskränkas till endast umgänge med sin vårdnadshavare som är inplanerat av socialtjänsten.

Det har kommit fram att AA överklagade beslutet till Förvaltningsrätten i Växjö som den 5 maj 2020 avsåg hans överklagande.

JO:s tillsyn är extraordinär. Det innebär att JO inte ska ingripa om en fråga kan hanteras i ordinarie ordning, t.ex. genom en domstolsprövning. I detta fall har det aktuella beslutet prövats av förvaltningsrätt. Oaktat det finner jag anledning att beröra frågan om utformningen av beslutet om umgängesbegränsning.

Av utredningen framgår att nämnden den 24 augusti 2020 beslutade att förlänga beslutet från den 26 februari 2020 om att begränsa umgänget mellan BB och AA till att endast avse umgängestillfällen inplanerade av socialtjänsten. AA överklagade även det beslutet till förvaltningsrätten som den 25 november 2020 ändrade det överklagade beslutet på så sätt att BB endast fick ha umgänge med AA i närvaro av det umgängesstöd som socialnämnden utsåg. AA överklagade domen till Kammarrätten i Jönköping. Den 22 december 2020 undanröjde kammarrätten förvaltningsrättens dom och socialnämndens beslut. Kammarrätten hänvisade i sitt avgörande till JO:s tidigare uttalanden om utformning av beslut om umgängesbegränsning (JO 2018/19 s. 529 och JO:s beslut den 29 september 2017, dnr 3725-2016). Domstolen konstaterade bl.a. att beslutet om umgängesbegränsning i praktiken innebar att tjänstemän vid nämndens förvaltning ensidigt och formlöst gavs möjlighet att begränsa umgänget och att en sådan ordning inte var godtagbar. Domstolen konstaterade också att det inte framgick på vilket sätt umgänget var avsett att begränsas och att beslutet inte uppfyllde grundläggande krav på tydlighet.

Kammarrätten har således prövat ett beslut om umgängesbegränsning som till sin utformning i stort överensstämmer med det beslut som är föremål för granskning i detta ärende. Jag är inte av någon annan uppfattning än kammarrätten när det gäller de krav som kan ställas på utformningen av ett beslut om umgängesbegränsning. Med det påpekandet anser jag mig kunna lämna handläggningen i denna del. Jag utgår från att nämnden ser till att beslut om umgängesbegränsning fortsättningsvis utformas korrekt.

Övrigt

Det som AA och DD i övrigt har anfört ger inte anledning till något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.